

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛІЙНИХ ОБРАЗІВ У ПРОЗІ І. БАГРЯНОГО

У статті розглянуто особливості художньої інтерпретації християнських мотивів та образів у творчості І. Багряного, зроблено спробу аналізу їх впливу на реципієнта

Святе Письмо завжди було невичерпним джерелом "вічних" тем, ідей, мотивів, образів, знайомих широкому загалу у всьому світі, джерелом художніх істин та архетипів. Християнство впродовж свого існування переконливо демонструвало здатність гармонізувати буття й моральні засади індивідууму, народу, всього людства, яке у будь-яку епоху потребує певних основ та орієнтирів. Тож сьогодні в контексті процесів відродження національної духовності осмислення цього явища в його найрізноманітніших аспектах та виявах, зокрема в літературі, є своєчасним і необхідним.

На думку багатьох дослідників, українська література завжди, навіть у найтрагічніші моменти історії, підтримувала й розвивала християнські ідеї, таким чином долучаючись безпосередньо до європейської, в якій використання біблійних сюжетів стало давньою традицією. Власне біблійними мотивами пронизані твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Осипа Маковоя та багатьох інших українських письменників. Звернення до Біблії спричинене прагненням глибше розкрити проблеми певної доби. Іван Франко зазначав: "Біблію можна теж уважати збіркою міфів, легендарних і психологічних мотивів, які в самій Біблії опрацьовані в такий чи інший спосіб, зате сьогодні можуть бути опрацьовані зовсім інакше, відповідно до наших поглядів на світ і на людську природу. В такому разі перед індивідуальністю поета відкривається справді широке поле..." [1: 264].

Серед тих, хто продовжував традиції класичної української літератури, вирізняється постать Івана Багряного – одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві першої половини і середини ХХ ст. Його твори заслужено входять до числа значних пам'яток світової літератури, присвячених осмисленню євангельського сюжетно-образного матеріалу.

Дослідженню процесів сюжетоскладання, соціально-ідеологічних факторів, які зумовили характер трансформації Старозавітного та Новозавітного матеріалу у прозі І. Багряного, присвячували свої розвідки В. Гришко, О. Шугай, А. Лисий, В. Усань, В. Яременко, Л. Череватенко, М. Ільницький, М. Жулинський та ін. Проблему Біблії як певного культурологічного феномена творчості письменника розглядали у своїх літературознавчих студіях Н. Сологуб, З. Савченко, О. Ковальчук, Т. Марцинюк, В. Святовець та ін. Проте, на нашу думку, залишається ще багато нез'ясованого в аналізі закономірностей і особливостей рецепції канону, що й зумовлює актуальність цього дослідження. Пропонований проблемний огляд є спробою окреслення комплексного підходу до біблійних сюжетів, мотивів та образів у контексті прозової спадщини Івана Багряного як цілісної структури в усій системі його творчості. З широкої проблеми освоєння однієї культури іншою береться тільки той світоглядно-естетичний аспект, який відіграла Біблія у творчій свідомості письменника. Це зв'язано з необхідністю поєднати соціально-політичні, духовно-естетичні, загальнолюдські аспекти аналізу прози І. Багряного.

"Використовуючи традиційний сюжет чи образ, митець, безумовно, пропускає його через призму власного світосприймання, і тоді відбувається трансформація внутрішньої і зовнішньої структури цього образу чи сюжету, яка відбиває авторські шукання і прагнення" [2: 117]. Практично всі дослідники сходяться на тому, що біблійні теми Іван Багряний розробляв у безпосередньому зв'язку з болючими проблемами сучасного йому суспільства. Використання біблійно-християнських мотивів та образів дало змогу автору провести глибоке дослідження епохи, яка, за словами І. Багряного, стоїть під знаком Скорпіона, і дійсності як витвору тієї макабричної епохи "...непоправно хворої, розкладеної людської психіки, що ... підлість вивела в чесноту, в зразок, в мораль, освятивши, виправдавши, похваляючись нею, як справжнім здоров'ям..." [3: 29].

Аналіз закономірностей і своєрідності рецепції сюжетно-образного матеріалу Біблії у творах І. Багряного переконує в тому, що найважливіша функція цього матеріалу полягає в показі трагізму долі людини й народу в роки сталінської командно-бюрократичної системи. З допомогою біблійних сюжетів трагізм подається не лише в соціально-політичному зрізі, а підноситься до філософських висот.

Фактично всю літературну спадщину письменника пронизують релігійні мотиви, а біблійні образи завжди виступають загальнолюдськими символами, які в художньому тексті наповнюються авторськими інтерпретаціями, несуть значне змістове навантаження, допомагають розкрити психологію героїв.

Час приходу І. Багряного в літературу (20-30-ті роки ХХ ст.) – це час відступу від християнських норм, який обернеться пізніше тяжкими моральними збитками, тому релігійна тематика в Радянській Україні не могла бути актуальною. "До заохочуваних мотивів належали й антирелігійні, які слухніше було б назвати богохульськими, оскільки навіть під пером визнаних майстрів вони набували брутально-войовничого й часом глумливого характеру" [4: 244].

У такій задушливій атмосфері молодий автор створює й самотужки видає поему з християнською назвою "Ave Maria", в передмові до якої, заманіфестувавши свою незалежну світоглядну й естетичну позицію, відверто поставив себе в опозицію до існуючого ладу. Ця поема – вихлюпнута із серця поета трагедія покинутої напризволяще новонародженим суспільством людської особистості. Трагедія страждання жінки-матері, яку прощає син за всі гріхи і чий лик освітлює автор.

Йдеш на казнь, на судовисько людське,
Ввита святістю древніх легенд...
О Маріє!
Як тяжко і грузько
На землі, на позорищі людським!..
Моя мамо, прощаю тебе [5: 144].

Саме в цьому християнському всепрощенні й каятті – апофеоз драматичної поеми І. Багряного. Для автора виявилась надзвичайно важливою світла християнська мораль, видобута з чорних глибин дійсності і чітко виражена в назві: "Ave Maria". Тому вся подальша творчість письменника розвиватиме й поглиблюватиме цю давню християнську ідею, втілену в прекрасному жіночому образі Марії.

Глибоке спостереження над життям І. Багрянний продовжує у збірці новел "Чорні силуети". У новелі "Мадонна", якою відкривається збірка, – неприховані "... злидні, голод, зганыблене материнство й дитинство, зруйновані ідеали – це все тут було зав'язане в один тугий вузол соціальної проблематики, причому з виходом на широке... художнє узагальнення в образі біблійної Матері – Мадонни" [6: 149]. "... Вона сидить на холоднім полу; в біблейській позі, під біблейським плащем на асфальті...

Лице в чорних плямах, а вії нагадують юність... нечесані коси опали на немовлятку з украденим віком... На лиці тавро матері... Тавро порожніх вулиць... підтиння і людського глуму.

- Мадонно моя на асфальті!.. Мадонно в пльовках.
- Мадонно на смітті...
- Мадонно моя" [3: 37-39].

Простежуючи місце і значення у творах І. Багряного біблійних власних назв (онімів), слід зазначити, що вони віддзеркалюють ступінь авторського осмислення та інтерпретації зображуваних подій і характерів. Аналіз біблейзмів, ужитих письменником, показує, що вибрані вони автором осмислено і є одним з визначників змісту й ідейно-естетичного спрямування творів. Власні біблійні імена, на відміну від звичайних, несуть у собі знакові функції, і це завжди враховує І. Багрянний під час рецепції ним сюжетно-образного матеріалу Біблії.

Так, ім'я Марія – це ім'я матері Ісуса Христа; в усі часи вона була уособленням духовної чистоти, великої материнської любові, а для віруючих – порадицею і повірницею в усіх незгодах. У повісті І. Багряного "Огненне коло", присвяченій трагедії під Бродами, біблійний образ Марії з немовлям використовується як епізодичне вкраплення в художній текст твору. Але для головних героїв Петра та Романа розбита й скинута з постаменту, забризкана людською кров'ю фігура Божої Матері з Дитям, яку вони зустрічають на дорогах війни, метаючись в "огненному колі", переростає в символіку їхньої Вітчизни. Вони сприймають цю картину як знамення Боже, і від цього приходить ще більше усвідомлення трагедії не лише власної долі, а й долі України. "... це стояла от над шляхом фігура Божої Матері, хтось біля неї сховався, шукаючи рятунку, під час налету бомбардувальників, впала бомба, убила того, чи тих, хто сховався тут, і забризкала кров'ю сніжно-білу Марію з Дитям, ще й скинула її з постаменту. І тепер от Божа Мати лежить горілиць і дивиться в синє небо скорбними очима..." [7: 366].

Принагідно використано у повісті ім'я Понтія Пілата – історичної особи, римського прокуратора в Палестині. У Євангеліях це ім'я супроводить розповідь про суд над Ісусом і його смерть через розп'яття. Наповнюючи біблійний сюжет авторською інтерпретацією, І. Багрянний, вклавши слова про власного Пілата в уста своїх героїв, наштотує читача на глибинні роздуми: можливо, Пілат – це обдурений, ошуканий народ, в якого не болить душа за своїх дітей, а чи це образне втілення тих представників влади, безбатченків, які на цій трагедії збудують собі кар'єру? "Ще ж нас наші нащадки й прокленуть... Нас прокленуть наші сучасники!.. Бо ми не здобули їм волі... І... будуть кричати: Розпни, розпни їх!.. І мертвих розпни!!.. – І власний, рідний кат розпне, а власний наш, хитрий збіса Пілат уміє руки... Отой хитрий наш Пілат..." [7: 392].

Отож, зв'язок з Біблією у цьому творі простежується на рівні підтексту. Ще одним яскравим свідченням сказаного є красномовний епіграф, узятий зі Святого Письма: "Ніхто більшої любові не має над ту, як хто власне життя покладе за друзів своїх" [7: 343].

У незвичному ракурсі влітає І. Багрянний у художню тканину твору біблійний антропонім Ірод. Це ім'я царя, за часів якого Ісус народився у Віфлеємі Іудейським. У романі "Тигролови" засобом "оживлення" цього євангельського матеріалу є використання біблійного сюжету як елемента опису народних звичаїв і свят, які доповнюють фольклорно-епічну канву твору. Під час святкування Різдва старий Сірко виголошує колядку, яка закінчується народним гумором про те, як Бог покарав Ірода за смерть маленьких дітей: "... Бог посилає пару, на Ірода всю кару за дитячу неповинну кров..." [8: 161].

Літературне функціонування євангельських образів і мотивів характеризується складністю форм та засобів їхньої трансформації, що, як правило, орієнтуються на створення складних моделей світобачення. У деяких творах української літератури ХХ ст. відбувається накладання семантики євангельського образу на життєподібні ситуації та колізії ("Юда" О. Кобилянської, "Іскаріот" В. Дрозда, "Сповідь Юди" С. Галябарди). Великою мірою це стосується і роману І. Багряного "Сад Гетсиманський", який став унікальним явищем і надбанням не лише нашої, а й світової літератури. Так, у центрі подієво-семантичної структури роману – "дослідження ціннісних основ боротьби людини з тотальним страхом, який вичавлює з неї все людське, вбиває душу, спонукає відмовитися від істини" [9: 56].

Біблійні образи у цьому творі використовуються не принагідно, а виступають основою, на якій тримається весь роман, вони є головним будівельним матеріалом для втілення авторського задуму. Через їх розуміння

розкривається глибина морального і духовного стану головного героя Андрія Чумака, в якому ми впізнаємо автобіографічні риси самого Івана Багряного.

Роман "Сад Гетсиманський", неперевершений своєю трагічною правдивістю й психологічною наснаженістю, став породженням своєрідного поєднання двох полюсів світовідчуття його автора – "віра і кров", тому перед нами – протиставлення християнських цінностей та ідеалів численним символом епохи сталінських таборів: арештам, безпідставним звинуваченням, допитам, нечуваним тортурам.

На думку дослідників, у функціонуванні біблійних образів у романі можна виділити дві парадигми значень – "страждання" і "зрада" [10: 44], кожна з яких реалізується у певних християнських символах, які, зберігаючи первісну образну мотивованість, у художній тканині твору здійснюються в інших контекстних умовах, зазнають модифікацій.

"Уже сама назва твору вказує на біблійний сюжет зради Іудою Ісуса Христа. Отже, зрадництво – головна лінія в романі, де автор безпосередньо звертається до Біблії, використовує її легенди, влітаючи їх у тканину твору" [11: 57]. Визначальну роль тут відіграла біблійна легенда про Сад Гетсиманський. Вона не лише дала назву творові, а й стала ключем до розуміння основних проблем. З першої сторінки ми дізнаємося про те, як "...отець Яков тихо, але все серце вкладаючи, читав матері про сад Гетсиманський. Читав до крику трагічну епопею мук бентежного живого серця, епопею людської і разом божеської млости перед мученицькою смертю. Читав крик серця про "чашу", аби вона минула приреченого... Читав про зраду Юди... Про відступництво Петра, що зрякся вчителя, заки півень прокричав двічі" [12: 22].

І. Багрянний пізніше переносить цю легенду в тюремну камеру, вкладаючи її в уста священника Петровського: "Петровський розповідав про муки Христа... про те, як Христос, приречений на розп'яття, молився про чашу, обливаючись потом від скорби й душевної муки... Молився про силу душевну, щоб тую чашу змогли випити до дна... Він розповідав про Сад Гетсиманський..." [12: 229]. Легенда, що звучить у тюремній камері, набуває особливого змісту, адже не просто виконує інформативну функцію, а пробуджує спогади, по-іншому висвітлює становище людей, які потрапили в новітній "Сад Гетсиманський", виступає паралельно до трагічного становища в'язнів, яких теж чекають невимовні страждання. "Андрій слухав про Юду, думав про братів, і в темряві, що застинала зір, йому ввижався темний, сповнений чорного, задушливого тропічного мороку сад, тоскна тиша й сильвети мірт та кипарисів... Христос на колінах з очима, наставленими в безодню душноної ночі... Млость передсмертної душевної муки... Зрада... Відступництво Петра й відчуженість заспаних учнів... Самота... Безмежжя туги, нестерпний тягар відчаю... І крик далекого півня – провісника зречення й провісника близької муки, наруги і смерті... Зловісний крик півня... Крик безнадії... Тріумф зла..." [12: 230].

Крім такого безпосереднього звернення Івана Багряного до біблійного сюжету про сад Гетсиманський, а легенда як підтекст проходить через увесь твір, і сприймається вона у двох планах. У вузчому плані – стосовно долі головного героя Андрія Чумака: зрада, арешт, передбачення мук, спрямування всіх внутрішніх сил на здолаття фізичної наруги й, таким чином, утвердження моральної чистоти, розуміння невідворотності подій, але й усвідомлення того факту, що від його позиції залежить життя інших невинних людей. У широкому плані легенда стала ключем до розуміння письменником суті його доби. Сад Гетсиманський – це символічний образ країни зла в часи сталінських репресій, де на кожному кроці підстерігає зрада, страх і байдужість, де одвічне терзання людської душі між двома крайніми межами вибору – добром і злом.

Незвичайну контамінацію реалістичного та біблійного планів демонструє письменник, увівши до парадигми значення "зрада" біблійні образи Каїна й Авеля. У загальномовному контексті слово "Каїн" закріпилося зі значенням "братовбивця". У творі І. Багряного до нього долучається ще і значення "зрада": "На щиті вогненному, на щиті золотому Каїн підняв Авеля на вила й так держить його... Вічна легенда про двох братів, вирізьблена на далекому місяці, бентежить душу... своєю трагедією, своєю таємничістю нерозгаданою – таємничістю неоправданою, кричущою зради. "Навіщо?! Навіщо ж брат підняв брата на вила?!" Так завжди кричало серце дитяче..., коли та емблема, розшифрована раз бабусею, висіла в вікні над сильветами сонного світу..." [12: 35]. Головного героя більше, ніж тортури енкаведистів, весь час протягом слідства мучить запитання: хто видав його, неже хтось із братів? Саме в Біблії Чумак шукає відповіді на це прокляте "хто?", і біблійні сюжети виступають тут силовим струменем в'язничних роздумів Андрія. Не випадково Чумак, згадуючи своє дитинство, акцентує увагу на таких моментах, як Великодня ніч, читання "Апостолів" у церкві, прихід до Плащаниці, адже саме ці враження найглибше запали в душу, стали основою системи цінностей, що виникла пізніше, вкоренили віру в непідкупність і чесність братів. Не раз у творі до Біблії звертається автор, щоб відродити істину в душі героя. "Другим по силі місцем в цілій Біблії для Андрія була "Пісня Пісень" Соломона – це чомусь прийшло на пам'ять мимохіть, либонь, для того, щоб зрівноважити кричущу трагедію людського серця, поставленого перед розп'яттям. Незрівнянна "Пісня Пісень!" Пісня про велику, неосяжну, божественну, всеперемагаючу любов..." [12: 229]. Таким чином, знову біблійний сюжет став для героя опорою, психологічним стимулом для відновлення віри в людей.

У романі образи Каїна й Авеля як символи братовбивства контрастують з висловом "браття во хресті", набувають багатьох значень у сприйманні контрасту гасел і дій сталінського режиму.

Традиційним, загальнолюдським біблійним символом зради є образ Іуди. Це ім'я в багатьох мовах стало загальною назвою (деонімізувалося) зі значенням "підступний, корисливий зрадник", "лицемір", "людина продажною душою". В І. Багряного версія євангельського зрадника загалом співзвучна провідним тенденціям переосмислення цього образу в світовому художньому контексті, хоча їй властиві й певні змістово-подієві та мотиваційні новації.

У романі в Юду перевтілюється священник Ніколай Жгут. Не випадково він вислизає з хати Чумаків, перервавши читання саме сцени Юдиного гріха, щоб завершити її самому в реальному житті – здати Андрія

владі, а за ним – і всю сім'ю Чумаків. Образ Іуди у творі іноді сприймається через образ осики, набуваючи таким чином нетрафаретного трактування: "Осика – дерево жалоби. Дерево, на якому повісився Юда... Ця легенда про тремтливу осику, про свідка останнього зітхання нещасливого учня Христового, Юди Іскаріотського... Приходила на пам'ять ця легенда й Андрієві, приходила на пам'ять і та осика, що стояла, мабуть, у біблійнім саду Гетсиманським" [12: 237].

Біблійну осику вгадуємо і в роздумах героя: "Іноді в щиток залітає листочок, одірваний вітром... Зелений листочок з волі... на нім багато написано, лише треба вміти те все прочитати. На нім написано надзвичайну поему, що стрясє душу, – поему про сонце, вітер, волю, життя... і поему про зраду... якщо той листочок осиковий" [12: 239-240]. Повертаючись від далеких легенд до трагічної дійсності, письменник зазначає, що для одних той шепіт осикового листя був утіхою, для інших – тривожним зойком перестороги, бо став яскравим прикладом кари за зраду.

Змальовуючи момент зустрічі Андрія Чумака з Юдою, яким виявився отець Яков, І. Багрянний для підсилення психологічної й емоційної напруги свідомо відступає від біблійного сюжету, подаючи загибель Іуди по-іншому. "...Юда обійшовся без осики..." [12: 511]. Автор не надає зрадникові можливості усвідомити свій ганебний вчинок, бо, мабуть, не вірить, що совість зможе заговорити в цій людині. Тому, за його версією, Юда гине на місці зради, покараний праведною рукою того, кому вчинив зло.

І. Багрянний підводить нас до усвідомлення такої істини: Юда – це те, чого не можна помацати, це ірраціональний закон будь-якого суспільства, поки воно не прийшло до Бога. Сама тоталітарна система породжувала цілу армію "жгутів", модернізованих нащадків Юди, створюючи оптимальні умови страху, який і породжував підлість.

Образ Ісуса Христа не має прямих номінацій у романі, але імпліцитно – це основний біблійний образ, з яким асоціюються у творі страждання. Аналізуючи використання І. Багряним християнських мотивів у романі, приходимо до висновку, що письменник послідовно проводить паралель між головним героєм і біблійним образом Ісуса Христа. Тут у дію вступає підтекст, і читач безпомилково вгадує в стражданнях Андрія Чумака муки Христові. Це досягається прямим сполученням, винятковим взаємопроникненням двох вимірів: світу трансцендентального із світом емпіричної дійсності. Багато епізодів у романі нагадують біблійні сюжети про те, як вели Ісуса Христа на розп'яття, як молився він перед смертю в Гетсиманії, але прозаїк зробив їх центральною фігурою свого героя, тим самим порівнявши його з Ісусом. Реалізація парадигми значення "страждання" здійснюється у творі завдяки біблійним образам чаші (келиху), хреста, які досить часто зустрічаються стосовно Чумака та інших жертв сталінських репресій, зображених у романі. "Який тяжкий і страшний келих йому піднесли!" [12: 205]; "Нехай же мине всіх і його ця чаша безглуздя!.." [12: 231]; Андрій "лишився нести свій тяжкий хрест до кінця" [12: 491]; "... ні в чому не винні люди п'ють таку гірку чашу й несуть такий тяжкий хрест..." [12: 110]; Андрій "...гірку чашу ... випив до кінця... До краю..." [12: 526]; "Андрій мається, як на розп'ятті..." [12: 224]; "Андрій підіймався крутими сходами, тяжко й помалу ступаючи, немов ішов на Голгофу" [12: 526]. Але Голгофа Христа – це шлях до неба, до безсмертя. Голгофа Чумака інша: вона нагадує дантівське пекло: "Андрій вже готувався душею до нового туру ходіння по модерному пеклу" [12: 293]. Діалоги між катом та жертвою – слідчим та в'язнем – також нагадують канон: Ісус Христос – Понтій Пілат. У такій формі автор вибудовує свою світоглядну концепцію.

О. Ковальчук вказує на чітко сформований у душі Андрія комплекс Христа, який ґрунтується на любові: "Носій любові – серце (осердя Андрієвого світу)" [13: 40]. Недаремно у творі звучить фраза про серце, віддане за "друзі своя".

Роман сповнений біблійних ремінісценцій. В один з епізодів І. Багрянний уводить образ Кайяфи – первосвященника Іудейського, який висловив пророцтво про істинні, безцінні для людства плоди смерті Боголюдини. Не випадково цей провісник – "модернізований Каіафа у монументальних ботфортах" [12: 273] приходиться уві сні до Андрія. За словами Кайяфи, загибель Сина Божого рятує народ; подвиг Андрія теж має врятувати народ, давши йому іскорку надії в тому, що людина не тільки "найнещасніша" і "найпідліша", а й "найвеличніша з усіх істот" [12: 247].

Оригінальної трансформації зазнає у Багряного біблійне слово "архангел", яке у контексті роману набуває значення "вартовий-тюремник". Таким чином реалізуються несподівані зближення: архангели охороняють рай, отже, вартові-тюремники також охороняють праведників у "раю", створеному сталінським режимом. "Так чомусь в цій країні нарід називає всіх робітників НКВД й міліції – "архангелами"!.." [12: 79].

Біблійний фон роману забезпечується не лише домінантними, а й численними біблійними вкрапленнями, які вжиті в готовому вигляді чи зазнають авторської інтерпретації. Це, наприклад, порівняння: "Андрій мається, як на розп'ятті" [12: 224]; "немов Адам на брамі раю" [12: 163]; "сплять..., немов ті Христові учні перед розп'яттям" [12: 114].

Біблійні образи інколи утворюють такі стилістичні фігури, як перифрази: основоположник учення про братство і любов – Христос, провідники богів – апостоли, всенощна – допит, вертеп контрреволюціонерів – камера, скарги в'язнів – глас вопіючого в пустелі. Зустрічаються оригінальні фразеологізми: дезертирувати до Адама (вмерти), з'явитися у вигляді прапращура Адама (голим), піти на Голгофу (на муки), нести важкий хрест (страждати) і под. Авторська інтерпретація біблійних виразів здійснюється інколи за допомогою епітетів: новітнє пекло, ходіння по модерному пеклу, богохранима установа, богоспасаєма установа. Такі численні біблійні вкраплення допомагають точніше з'ясувати інтенції авторського художнього мислення.

Через усю творчу спадщину І. Багряного лейтмотивом проходить незгасима віра в людину, в перемогу людського, отже, "божеського" начала в ній. У романі "Людина біжить над прірвою" найпослідовнішим ідеологом дегуманізації людини виступає "премудрий Соломон" (він же – доктор філософії, професор діамату,

заввідділом антирелігійної пропаганди Віктор Феоктистович Смирнов). У Старозавітних книгах Соломон виступає великим мудрецем усіх часів. Письменник оригінально переосмислює цей біблійний образ, наділяючи свого героя рисами, протилежними тим, які закладені в архетипі. Його антилюдяна філософія, що зводиться до поглядів на людину як на нікчемного "хробака", який "нічого не може" й приречений на роль безвольної "піщинки" ("Людина – худобина, хам, безхребетний хробак..." [14: 20]), є насправді хробачим принципом, який у кінці твору зазнає повного краху у боротьбі з принципом активно-творчого відношення до життя Максима Колота. Соломон визнає цей крах, скінчивши свою "мудру" життєву гру самогубством.

Проаналізувавши ряд творів І. Багряного, маємо змогу зробити висновок про характер його рецепції Біблії. Згадані у статті твори концентрують у своїй змістовій структурі найвагоміші онтологічні та філософсько-психологічні аспекти трансформації біблійних образів та мотивів, які активно розроблялися в ХХ ст. світовою літературою. І. Багряний сполучав пласти традиційних сюжетів і пласти національної дійсності, нарації і дискурсу на рівні підтекстовому, а також через прочитання традиційно аналізованих подій та характерів у плані національного світобачення і світорозуміння. Звернення І. Багряного до біблійних образів, які виступають у його творах загальнолюдськими символами, дало змогу автору не лише провести глибоке дослідження дійсності, а й висловити свої філософсько-світоглядні, духовно-естетичні погляди. Адже комплекс Христа у душі головних героїв його творів – це, насамперед, комплекс Христа у душі І. Багряного, який, за словами О. Шугая, "пішов на більшовицьку Голгофу. Але в цьому стражданні, в цій самопожертві він виявився незнищеним, непереможеним" [5: 656], тому що для І. Багряного, як і для його літературного героя, любов є найбільша з усіх релігій [14: 292]. Усе "на круг свій вертається" [15: 818], і разом з багатьма талановитими письменниками через "колючі терни Гетсиманського саду" із несправедливого напівзабуття повертається в Україну І. Багряний зі своєю творчою спадщиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Франко І. Зібрання творів: В 50-ти т. – К., 1980. – Т. 27. – 463 с.
2. Шевчук М. "Вічний" сюжет у національних шатах // Суспільствознавчі науки та відродження нації. – Кн. 1. – Луцьк, 1997. – С. 117-119.
3. Багряний І. Під знаком Скорпіона. – К.: Смолоскип, 1994. – 240 с.
4. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. – Кн.1: Перша половина ХХ століття. Підручник / За ред. В.І. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 464 с.
5. Багряний І. Золотий бумеранг. – К.: Рада, 1999. – 680 с.
6. Шугай О. Іван Багряний або Через терни Гетсиманського саду. – К.: Рада, 1996. – 480 с.
7. Багряний І. Вірю!.. Хрестоматія. – Харків, 2000. – 544 с.
8. Багряний І. Тигролови. Огненне коло. – К.: Український письменник, 1996. – 350 с.
9. Антофійчук В. Трансформація образу Іуди Іскаріота в українській літературі ХХ ст. // Слово і час. – 2001. - № 2. – С. 53-58.
10. Сологуб Н. Біблійні образи в художній творчості І. Багряного // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С.43-47.
11. Савченко З. Біблійно-християнські мотиви та образи в романі "Сад Гетсиманський" // Слово і час. – 1996. – № 10. – С.57-61.
12. Багряний І. Сад Гетсиманський. – К.: Дніпро, 1992. – 528 с.
13. Ковальчук О. Новітній українець у саду страждань // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 38-40.
14. Багряний І. Людина біжить над прірвою. – К.: Український письменник, 1992. – 320 с.
15. Біблія, або Книги Святого Письма Старого та Нового Заповіту. – Всеукраїнське євангельсько-баптистське братство. – 1998. – 1523 с.

Василюк В.І. Художественная интерпретация библейских образов в прозе И. Багряного.

В статье рассматриваются особенности художественной интерпретации христианских мотивов и образов в творчестве И.Багряного, делается попытка анализа их влияния на реципиента.

Vasylyuk V.I. artistic interpretation of christian characters in Bagryany's works.

The article highlights the peculiarities of the artistic interpretation of Christian motifs and characters in Bagryany's works. The author takes an attempt of the analysis of their influence on a recipient.